

การสร้างรูปแบบนวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่:
กรณีศึกษาบ้านศรีท่าน้ำ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

CONSTRUCT MODEL OF INNOVATION IN HEALTHY COMMUNITY PROJECTS:
A CASE STUDY OF SRITHANAM, THANTO SUB-DISTRICT,
THANTO DISTRICT, YALA PROVINCE

วันรับ 15 สิงหาคม 2561

วันแก้ไข 13 กันยายน 2561

วันตอบรับ 31 พฤษภาคม 2562

ไฟศอล มาหะมะ^{1*}, พงศ์เทพ สุธีรัฐ¹, และ ซอพิยะห์ นิมา¹

Faisol Mahama^{1*}, Pongthep Sutheravut¹, and Sophie Nima¹

¹สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

¹Health System Management Institute, Prince of Songkla University

*Corresponding author e-mail: fada.fai2@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงพรรณานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบนวัตกรรมชุมชน และปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม ผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกจากคณะทำงานโครงการและผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวนทั้งสิ้น 10 คน ใช้แนวคำถามสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือ ใช้การทบทวนเอกสารรายงานการสนทนากลุ่มในการเก็บข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา พบว่า พื้นที่นี้เกิดนวัตกรรมชุมชน 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ ลานกะลาเคลื่อนที่และยางยืด 2) รูปแบบกลไก ได้แก่ สภาชุมชนและกลุ่มสตรี 3) รูปแบบแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ แปลงเกษตร ทั้งสามรูปแบบมีระดับนวัตกรรมเป็นการประยุกต์จากพื้นที่อื่นมาใช้ในพื้นที่ของชุมชน ปัจจุบันมีการนำทั้ง 3 นวัตกรรมชุมชนไปใช้ภายในชุมชนและมีการยกระดับอย่างต่อเนื่อง มีปัจจัยด้านบริบทที่ทำให้เกิดนวัตกรรม คือ วัฒนธรรมมุสลิมและสังคมแบบเครือญาติ มีสาเหตุการเกิดเป็นปัจจัยนำเข้าคือการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ และการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง และปัจจัยด้านกระบวนการ พบว่ามีกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มโครงการโดยเฉพาะการร่วมวางแผน และมีกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ระบบพี่เลี้ยง ข้อเสนอแนะในการจัดทำโครงการที่จะก่อให้เกิดนวัตกรรมชุมชนควรจัดกระบวนการให้ชุมชนเข้าใจและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถยกระดับนวัตกรรมเป็นแบบที่เป็นสิ่งใหม่ของชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะการประยุกต์จากพื้นที่อื่นมาใช้เท่านั้น และควรคำนึงถึงบริบทแต่ละพื้นที่ ตลอดจนการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม

คำสำคัญ: รูปแบบ นวัตกรรมชุมชน

Abstract

This descriptive study was aimed to construct model of community innovation that created a healthy community. In addition, exploring the factors that caused the innovation started up. Key informants were a project leader and contributors consists of community leaders, project members and mentors; totaling 10 people. The tools in this study were an interview form and interview guideline for a focus group. Content analysis was applied in this study.

The findings showed that there were a three innovation pattern such as inventions, mechanisms and learning resources. Productivity is demonstrated three types of community innovation that has been used in the community and the innovation can be further developed to be recognized in the community until present. The context is about Muslim culture and cuisine that is a factor contributed to produce community innovation. Cause of input factor is presented the community leaders play a major role to induce and increase people competency in the community. The process is indicated participation, especially the planning and learning process were using the nanny system. Suggestions, It should be community to understand and support the community can enhance innovation to Newness.

Keywords: Model, Innovation Community

บทนำ

การสร้างเสริมสุขภาพถูกให้ความสำคัญเป็นประการต้นๆ ในปัจจุบัน โดยในการประชุมนานาชาติ เรื่องการสร้างเสริมสุขภาพครั้งที่ 4 ณ เมืองจาการ์ตา โดยในที่ประชุมเห็นว่าเป็นการลงทุนที่มีความคุ้มค่า (ลินคอล์น อุนพรมมี, 2556) ซึ่งในประเทศไทยนั้นสำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สำนัก 6 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สำนัก 6 สสส.) ได้จัดทำแผนงานร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ขึ้น และได้ดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่เริ่มต้นตั้งแต่ปี 2553 จนถึงปี 2559 ได้สนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ไปแล้วทั้งสิ้น 1,100 โครงการ มีการดำเนินการใน 66 จังหวัดทั่วประเทศ (พงศ์เทพ สุธีรัฐดี, 2557) ซึ่งในการประเมินผลและติดตามโครงการฯ เบื้องต้น มีการประเมินผ่านระบบสารสนเทศในเว็บไซต์ “คนได้สร้างสุข” แต่ละโครงการฯ จะมีการประเมินตนเองว่ามีและไม่มีนวัตกรรมเกิดขึ้น และจากผลการประเมินในระบบติดตามพบว่า การเกิดขึ้นของนวัตกรรมในโครงการร่วมสร้างชุมชนทั้งหมดมีจำนวนน้อย แต่โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในพื้นที่จังหวัดยะลาดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วจำนวน 10 โครงการ มีนวัตกรรมเกิดขึ้น 9 โครงการ หรือร้อยละ 90 ของโครงการที่ดำเนินการเสร็จสิ้นทั้งหมด

ผลการประเมินจากการบันทึกข้อมูลของผู้รับผิดชอบโครงการพบว่า มีโครงการตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการจำนวนทั้งสิ้น 14 โครงการ เป็นโครงการที่ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วจำนวน 10 โครงการ และในปี พ.ศ. 2558 มีโครงการจำนวน 8 โครงการที่มีการดำเนินการแล้วเสร็จและมีผลการประเมินว่าพบนวัตกรรมเกิดขึ้นทั้งหมด เป็นโครงการที่เกิดนวัตกรรมในพื้นที่อำเภอธารโต จำนวน 5 โครงการ มีโครงการศรีท้าน้ำสุภาพะดี วิถีพอเพียง

เป็นโครงการฯ ที่เกิดนวัตกรรมชุมชนมากที่สุดคือ จำนวน 5 นวัตกรรม (สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้, 2559)

จากการสร้างสรรค์นวัตกรรมชุมชนที่เกิดขึ้นในจังหวัดยะลา ทำให้ผู้วิจัยทำการศึกษาเพื่อประเมินนวัตกรรมกรรมชุมชนดังกล่าว โดยออกแบบการศึกษาและเก็บข้อมูลด้วยแนวคำถามการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา เมื่อได้ผลการศึกษาจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในเรื่องนวัตกรรมชุมชนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลที่ได้นำไปพัฒนารูปแบบนวัตกรรมให้พื้นที่ และเป็นข้อเสนอแนะให้สำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรมนำไปปรับแผนงานในโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางนวัตกรรมชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดการสร้างรูปแบบนวัตกรรมชุมชนที่เกิดขึ้นของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ของบ้านศรีท่าน้ำ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
2. เพื่อศึกษาสาเหตุของการเกิดนวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ ของบ้านศรีท่าน้ำ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร ประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูล คัดเลือกจากคณะทำงานโครงการและผู้เข้าร่วมโครงการ ในหมู่บ้านศรีท่าน้ำ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา จำนวนทั้งสิ้น 10 คน ที่มีการดำเนินการเสร็จสิ้นและเกิดนวัตกรรมชุมชนแล้ว ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ใช้เกณฑ์ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ เป็นการศึกษาโครงการฯ ในจังหวัดยะลา ที่มีการดำเนินการที่เสร็จสิ้นแล้วและมีนวัตกรรมชุมชนเกิดขึ้นมากที่สุด จากการประเมินตนเองในปี 2558 ของโครงการฯ จำนวน 1 โครงการ ที่เกิดนวัตกรรมขึ้นมากที่สุด คือ โครงการชุมชนศรีท่าน้ำสุภาพะดี วิถีพอเพียง
4. ขอบเขตด้านเวลา ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึง วันที่ 30 เมษายน 2561

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลใช้เกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นคณะทำงานโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการที่มีการดำเนินการโครงการเสร็จสิ้นแล้ว และมีการประเมินเบื้องต้นว่าเกิดนวัตกรรมชุมชนจากโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ ในปี 2558 โดยที่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ จำนวนทั้งสิ้น 10 คน และใช้เกณฑ์การคัดออกโดยต้องไม่เป็นผู้ที่มีความผิดปกติในการสื่อสาร เช่น ผู้พิการทางการได้ยิน ผู้พิการทางสายตา ทั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง
2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นเป็นลักษณะแนวคำถามการสนทนากลุ่ม มีลักษณะคำถามปลายเปิด ประกอบไปด้วย 5 ข้อใหญ่ คือ ข้อที่ 1 การเกิดขึ้นของนวัตกรรมชุมชน มี 3 ข้อ ข้อที่ 2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม มี 5 ข้อ ข้อที่ 3 กระบวนการในการพัฒนานวัตกรรมชุมชน มี 5 ข้อ ข้อที่ 4 ผลผลิต มี 3 ข้อ ข้อที่ 5 ข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลง มี 3 ข้อ ในกระบวนการสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

โดยคุณภาพของเครื่องมือแนวคำถามการสนทนากลุ่มได้รับการตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรงทางเนื้อหา (Content validity) จากที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ซึ่งแนวคำถามการสนทนากลุ่มได้ค่า IOC=1.00

3. วิธีการเก็บข้อมูล

เก็บรวบรวมโดย 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารโครงการชุมชนน่ายู่ และสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์คนใต้สร้างสุขของจังหวัดยะลา 2) ประสานผู้รับผิดชอบโครงการเพื่อประสานการเข้าไปยังพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลและสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล 3) สนทนากลุ่มประเด็นนวัตกรรมชุมชนที่เกิดขึ้น และสาเหตุการเกิดขึ้นของนวัตกรรมชุมชนจากผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการคัดเลือกแบบ Homogenous group โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ควบคุมการสนทนากลุ่มและผู้คืนข้อมูล มีผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้จดบันทึกการสนทนากลุ่ม พร้อมขออนุญาตบันทึกเสียงในการสนทนากลุ่ม บันทึกภาพนวัตกรรมชุมชนที่ผู้ให้ข้อมูลเสนอข้อมูลมา 4) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการซักถามผู้ให้ข้อมูลหลังจากสรุปผลการศึกษา (เน่งน้อย ย่านวารี, 2553) ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือที่สุด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ได้แก่ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา โดยทำการถอดเทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ อ่านทบทวนข้อมูลจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ เขียนสรุปข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์

5. การพิทักษ์สิทธิ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการอนุมัติการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เลขที่ EC 007/60 และก่อนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ต้องได้รับการตอบรับ/ยินยอมพร้อมใจในการให้ข้อมูลจากผู้ให้และผู้ร่วมให้ข้อมูลแบบเป็นลายลักษณ์อักษร (informed-consent)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

จากการศึกษาวัฒนธรรมชุมชนในโครงการร่วมสร้างชุมชนน่ายู่ของบ้านศรีทำน้ำ ตำบลธารโต อำเภอดำรงวิทยะลา พบว่า มีผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 10 คน เป็นผู้ชาย 5 คน ผู้หญิง 5 คน ทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม โดยผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้รับผิดชอบโครงการฯ มีอาชีพเป็นข้าราชการ ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านศรีทำน้ำ จำนวน 1 ราย ส่วนอีก 9 รายมีอาชีพหลักคือทำสวน แต่ละคนมีบทบาทในโครงการต่างกัน ได้แก่ แกนนำ กรรมการ และสมาชิกโครงการ มีระยะเวลาในการเป็นสมาชิกโครงการร่วมสร้างชุมชนน่ายู่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 บริบทพื้นที่นี้ส่วนใหญ่ประชาชนมีอาชีพเกษตรกรรมประเภทสวนยางพารา ทำสวนทำไร่ มีการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนตัดเข้าหมู่บ้านเป็นลักษณะคอนกรีต และสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าโดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ประปาเป็นลักษณะประปาหมู่บ้าน ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลธารโต มีแหล่งน้ำที่สมาชิกในชุมชนสามารถใช้อุปโภคจำนวน 1 แหล่ง มีการจัดเก็บขยะในหมู่บ้านโดยองค์การบริหารส่วนตำบลธารโต

ส่วนที่ 2 การศึกษาด้านผลิตภัณฑ์นวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่ายู่ กรณีศึกษาบ้านศรีทำน้ำ ตำบลธารโต อำเภอดำรงวิทยะลา

นวัตกรรมชุมชนของบ้านศรีทำน้ำ พบว่า มีการเกิดนวัตกรรม 3 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่

1.1 ลานกะลาเคลื่อนที่ มีลักษณะการนำกะลาตัวผู้มาเรียงต่อกัน มีหินเรียบและปูนซีเมนต์มาแซมร่วมกับกะลาลงบนบล็อกไม้ มีราวจับเป็นไม้ เป็นนวัตกรรมระดับประยุกต์จากสิ่งเดิม โดยเกิดจากสมาชิกในชุมชนร่วมกันคิดขึ้นมาเพื่อต้องการแก้ปัญหาอาการแทรกซ้อนในผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ได้แก่ เบาหวาน ความดันโลหิตสูง โดยสมาชิกมองว่าปัจจุบันผู้ป่วยโรคเรื้อรังดังกล่าวแนวโน้มอัตราผู้ป่วยที่สูงขึ้น จะทำให้เกิดปัญหาต่อลูกหลานของผู้ป่วยที่ต้องมาดูแลผู้ป่วย แทนที่ลูกหลานจะออกไปประกอบอาชีพ ทำให้ลูกหลานต้องเสียเวลามารับส่งผู้ป่วย และเสียรายได้ของตนเอง ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล A ว่า

“...แบก (ผู้รับผิดชอบโครงการ) มาคุยกับพวกเราว่า จะทำยังไงให้ผู้ป่วยเบาหวาน ความดัน ไม่เป็นมากกว่านี้ แล้วก็ไม่อยากให้มีคนไข้แบบนี้มากขึ้น...พอบ้านไหนมีคนไข้แบบนี้ก็ทำให้ต้องไปส่งไปรับ ที่โรงพยาบาล ทำให้ลูกหลานไปทำงานลำบาก”

นอกจากนั้นลานกะลาเคลื่อนที่นี้ยังมีการนำไปใช้โดยบุคลากรด้านสาธารณสุขและชาวบ้าน ในการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้ป่วยโรคเรื้อรังในชุมชน ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล B ว่า

“ตอนนี้เขาใช้กันทั่วแล้ว อนามัย ชาวบ้าน” และสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดพัฒนารูปแบบให้มีขนาดเล็กพกพาสะดวกขึ้นมีน้ำหนักเบาขึ้นมากขึ้นในภายหน้าได้

ภาพที่ 1 แสดงนวัตกรรมชุมชนรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ลานกะลาแบบเคลื่อนที่

2.2 ยางยืด มีลักษณะการนำยางรัดขนาดใหญ่มาถักเป็นเส้นยาวประมาณ 1 วา ผูกหัวและท้ายด้วยท่อพีวีซีขนาดเล็ก ประมาณ 15 เซนติเมตร เป็นนวัตกรรมระดับประยุกต์จากสิ่งเดิม โดยเป็นสิ่งที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันคิดจากการค้นหาเครื่องมือการออกกำลังกายที่นอกเหนือจากลานกะลาที่มีอยู่ จึงนำแนวคิดทำลานกะลามาต่อยอด เพื่อให้สมาชิกในชุมชนที่ไม่มีเวลามาที่ลานกะลาหรือไม่สะดวกที่จะมาใช้บริการลานกะลา ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล C ว่า

“...พอเรามีลานกะลาแล้ว เราก็มาคิดว่าจะทำอะไรให้คนที่ไปที่ลานกะลาไม่ได้ ออกกำลังกายได้แม้อยู่ที่บ้าน...อสม. ก็มาบอกว่าให้ลองเอายางมาถักดู ก็เลยลองทำแล้วใส่ไม้เป็นยางยืด”

นวัตกรรมดังกล่าวมีการนำไปใช้และประชาสัมพันธ์โดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และแกนนำกลุ่มสตรี และสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดพัฒนารูปแบบให้มีขนาดเล็กพกพาเหมาะสมในแต่ละวัย และส่งเสริมการใช้ยางยืดในประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพ

ภาพที่ 2 แสดงนวัตกรรมชุมชนรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ยางยืด

2. รูปแบบกลไก ได้แก่

2.1 สภาชุมชน เป็นการรวมกลุ่มผู้นำในพื้นที่ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ลักษณะการดำเนินงาน คือ ออกข้อตกลงภายในหมู่บ้านแล้วนำไปประชาคมต่อสมาชิกชุมชน หลังจากนั้นประชาสัมพันธ์ข่าวสารในชุมชน หากสมาชิกในชุมชนเห็นด้วยก็ถือว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นอันบังคับใช้ในชุมชน แต่ถ้าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงดังกล่าวจะถือว่าข้อตกลงนั้นตกไป ไม่สามารถบังคับใช้ได้ จัดอยู่ในระดับประยุกต์จากสิ่งเดิม ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล A ว่า

“ชุมชนคือการมาประชุมกัน...ตั้งแต่เกิดก็เป็นอย่างนี้แล้ว...มันอยู่ที่ชุมชนว่าจะมีกี่คน...แต่ก่อนไม่ใช่แบบนี้ ตอนนี้มีตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนมาเป็นสมาชิก...คุยกันก่อนว่าเรื่องไหนจะเอาแบบไหน...ทำให้ได้รับความร่วมมือมากขึ้น”

นวัตกรรมนี้มีการนำไปใช้ในพื้นที่มากกว่า 10 ปีแล้ว และจะยังคงอยู่ต่อไป สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดพัฒนารูปแบบให้มีสมาชิกที่ครอบคลุมกลุ่มต่างๆ ในชุมชน และเป็นองค์กรที่สามารถกำหนดบทบาทบัญญัติ และการลงโทษเชิงสังคมในชุมชนได้

2.2 กลุ่มสตรี ที่เป็นลักษณะการรวมตัวของแม่บ้านในชุมชน ไม่จำกัดคุณสมบัติ สมาชิกทุกคนในหมู่บ้านสามารถสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ หรือไม่ต้องสมัครแต่ต้องการเรียนรู้อาชีพสามารถไปเรียนรู้ที่กลุ่มส่งเสริมอาชีพได้เช่นกัน ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มนี้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล D ว่า

“กลุ่มสตรีเป็นกลุ่มที่สร้างอาชีพในชุมชน...ใครก็ได้เป็นสมาชิก”

จัดอยู่ในระดับสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ เนื่องจากชุมชนได้ไปศึกษาดูงานแล้วนำกลับไปใช้ใน พื้นที่ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล F ว่า

“พวกเราอยากรวมกลุ่มทำอะไรอย่างในหมู่บ้าน พอได้งบประมาณของทหารเขียว (หน่วยทหารเฉพาะกิจที่ 16) เขาก็ให้เราารวมกลุ่มแล้วพาไปดูงาน พอกลับมากรวมกลุ่มกันแบบนั้น...พอมมีโครงการนี้ แบก (ผู้รับผิดชอบโครงการ) ก็พาพวกเราไปดูงานกลุ่มแม่บ้านออมทรัพย์ที่จะนะ แล้วก็จ้างวิทยากรมาสอนอาชีพทำให้เกิดผลผลิตขึ้น” และมีการพัฒนาต่อยอดลักษณะนำกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตามความถนัดของสมาชิกและความต้องการของตลาดมาปรับใช้ในสายงานการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

3. รูปแบบแหล่งเรียนรู้ ได้แก่

แปลงเกษตร เป็นการนำพันธุ์พืชสมุนไพรที่สามารถนำมาบำบัดรักษาโรคเบื้องต้น และส่วนใหญ่อยู่ในบัญชียาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน นวัตกรรมชุมชนนี้สมาชิกชุมชนให้ความเห็นว่าเป็นนวัตกรรมชุมชนที่อยู่ในระดับนำสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ เนื่องจากชุมชนได้ไปศึกษาดูงานที่อำเภอนาทวี แล้วนำกลับไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล E ว่า

“พอไปดูงานมาที่นาทวีก็กลับมาปรึกษากับแบก (ผู้รับผิดชอบโครงการ) แล้วก็อาจารย์สุวิทย์ (พี่เลี้ยงโครงการ) ว่าจะเอาอะไรมาปลูกดี และเขาก็บอกว่าเป็นสมุนไพรที่มีในนี้ แล้วให้ปลูกในสวนอามัยก่อน”

จนเกิดการพัฒนาต่อยอดโดยนำพันธุ์พืชของแปลงเกษตรสมุนไพรแจกจ่ายแก่สมาชิกในชุมชนไปปลูกในบริเวณบ้านของตนเอง เพื่อการดูแลสุขภาพตนเองในเบื้องต้นแทนการมารับยาหรือซื้อยาที่เป็นลักษณะเคมีบำบัด จัดอยู่ในระดับนำสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่

ภาพที่ 3 แสดงนวัตกรรมชุมชนรูปแบบแหล่งเรียนรู้แปลงเกษตรสมุนไพร

ส่วนที่ 3 สาเหตุการเกิดนวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ จังหวัดยะลา ของบ้านศรีท่าน้ำ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา มีดังนี้

1. ปัจจัยด้านบริบท

จากข้อมูลการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลแสดงความเห็นว่า ปัจจัยด้านบริบทที่ทำให้นวัตกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเองนั้น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ กลไก หรือแหล่งเรียนรู้ คือวัฒนธรรมมุสลิมที่มีลักษณะการรวมกลุ่มได้บ่อยครั้ง ประกอบกับในพื้นที่เป็นสังคมแบบเครือญาติ เมื่อมีการรวมตัวกัน ได้มีการแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกัน ในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ การจัดการในชุมชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูล A กล่าวว่า

“วัฒนธรรมมุสลิมของพวกเรา เวลาที่มีกิจกรรมทางศาสนาเกิดขึ้น กลุ่มสตรีจะเป็นตัวหลักในการดำเนินการ...” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูล B ที่กล่าวว่า “เวลาที่มีกิจกรรมโรงเรียนตาดีกา (สอนศาสนา) เราต้องมา

ประชุมในสภาชุมชน (สภาผู้นำ) กันก่อน แล้วเสนอว่าควรมีวิธีการดำเนินการแบบนี้ดีไหม หลังจากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้ตกลงกันไปประชาสัมพันธ์ผ่านมัสยิดเพื่อให้ชุมชนรับทราบและปฏิบัติ”

นอกจากนี้วิถีชีวิตในชุมชนที่มีการใช้ชีวิตในท้องถิ่นสามารถนำมาดัดแปลงเป็นนวัตกรรมเกิดขึ้นได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูล C กล่าวว่า “มะพร้าวเป็นส่วนประกอบในการทำอาหารของชุมชน เมื่อนำเนื้อมะพร้าวมาใช้แล้ว จะทำให้มีกลิ่นหอมอร่อยเหลือ ควรนำมาใช้ประโยชน์” ส่งผลนำไปสู่การร่วมกันสร้างนวัตกรรมลานกะลา และพัฒนาสู่ลานกะลาเคลื่อนที่ อีกทั้งในชุมชนยังมีการใช้สมุนไพรในการปรุงอาหารอยู่แล้ว เมื่อนำมาปลูกเป็น ยารักษาโรค สมาชิกชุมชนมีการยอมรับง่ายมากขึ้น

2. ปัจจัยนำเข้า

จากการศึกษาโครงการร่วมสร้างชุมชนน่ายุในพื้นที่บ้านศรีทำน้ำ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา พบสาเหตุการเกิดนวัตกรรมได้ดังนี้

2.1 คนหรือองค์กรภายในชุมชน

จากการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนน่ายุในพื้นที่บ้านศรีทำน้ำ คนหรือองค์กรภายในชุมชน มีบทบาทในการดำเนินโครงการที่สำคัญและมีความต่อเนื่องสูง ได้แก่

2.1.1 ผู้รับผิดชอบโครงการซึ่งเป็นผู้ที่ดูแล จัดการ อำนวยความสะดวกให้กับสมาชิก ในโครงการในการดำเนินงานด้านต่างๆ ส่งผลให้สมาชิกโครงการสามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดสิ่งประดิษฐ์ หรือกระบวนการรวมกลุ่มที่มีโครงสร้างชัดเจนขึ้น

2.1.2 รองประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและสมาชิกกลุ่มส่งเสริมอาชีพได้ ประชุมร่วมกัน วัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีการออกกำลังกายมากขึ้น ส่งผลต่อการสร้างเครื่องมือ ออกกำลังกายที่สามารถพกพาได้

2.1.3 ผู้ใหญ่บ้านและโต๊ะอิหม่ามเป็นผู้ที่มีบทบาทในการนำข้อตกลงต่างๆ มาใช้ในชุมชน โดยมีการสนับสนุนความร่วมมือและอำนวยความสะดวกจากองค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินงาน ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล A ว่า “...แบก (ผู้รับผิดชอบโครงการ) จะจัดกิจกรรมพาชุมชนไปศึกษาดูงาน นอกพื้นที่ในเรื่องที่เราสนใจ ทำให้เกิดความคิดในการทำสิ่งต่างๆ ได้...รองประธาน อสม. เคยพูดว่า พวกเราว่างๆ ถ้าเรามาตั้งองค์กรสตรีขึ้นมาหรือเรารวมตัวกันหลายๆ คนทำให้เรามีอาชีพ...(ผู้ใหญ่บ้าน) ผมกับโต๊ะอิหม่ามเวลา มีอะไรจะนัดกับตัวแทนชาวบ้านคุยกันเพื่อกำหนดมาตรการที่จะใช้ในหมู่บ้าน...”

2.2 คนหรือองค์กรภายนอกชุมชน

2.2.1 พี่เลี้ยงโครงการฯ สามารถช่วยจัดรูปแบบโครงสร้างสภาชุมชนให้มีความชัดเจนมากขึ้น และเป็นคนที่สามารถให้คำปรึกษาด้านข้อมูลทำให้การดำเนินงานมีความราบรื่นมากขึ้น

2.2.2 หน่วยทหารเฉพาะกิจที่ 16 ได้มีกิจกรรมพาชุมชนไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ทำให้สมาชิก ในชุมชนได้ร่วมกันคิดจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อดำเนินงานในโครงการ

2.2.3 องค์การบริหารส่วนตำบลธารโต เป็นหน่วยงานที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน ทั้งในเรื่องการจัดกำลังคนมาช่วยงาน หรืองบประมาณ

2.3 การใช้ประสบการณ์

ในการดำเนินการนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์และกลไก มีการใช้ประสบการณ์ของสมาชิก ประกอบ กับประสบการณ์จากบรรพบุรุษที่เคยดำเนินการมาก่อนหน้านี้ มาการถ่ายทอดให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชน เพื่อสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องจัดจ้างบุคคลภายนอก ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล A ว่า

“ประสบการณ์ของพวกเราบางคนนั้นทำให้ไม่ต้องไม่จ้างใคร...สภาชุมชนเรามีมาตั้งนานแล้วเราก็อำแบบคนสมัยก่อนทำแล้วพอมีโครงการมันมีโครงสร้างชัดเจน”

2.4 งบประมาณ

ชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลธารโตยังช่วยสนับสนุน

2.5 ทุนทางสังคม

ในพื้นที่ศรีท้าน้ำมีทรัพยากรมะพร้าวอยู่ในชุมชนค่อนข้างมาก เมื่อนำมาใช้แล้วทำให้กะลามะพร้าวเหลือใช้ สมาชิกชุมชนจึงมีการนำมาประดิษฐ์ลานกะลาโดยใช้ด้านแรงงานจากสมาชิกชุมชน ประกอบกับมีงบประมาณซึ่งได้รับการสนับสนุนจากโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ ทำให้การดำเนินการสำเร็จได้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล A, C, F ว่า “พอพวกเราคิดว่าจะทำลานกะลา ก็มาดูว่าที่นี่มีมะพร้าวเยอะพอไหม พอให้ชาวบ้านไปดูก็สามารถเก็บได้เยอะเลย...คนทำก็ชาวบ้านนี่แหละไม่ได้จ้างใคร...พอได้งบค่าวัสดุอื่นจากโครงการก็ทำให้สร้างลานกะลาได้”

3. ด้านกระบวนการ

พบว่ามีการกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มโครงการโดยเฉพาะการร่วมวางแผน และมีกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ระบบพี่เลี้ยงและระบบการศึกษาดูงาน

3.1 กระบวนการมีส่วนร่วม

ชุมชนมีการร่วมวางแผนการดำเนินงานในโครงการ โดยสมาชิกในชุมชนใช้กระบวนการประชุมร่วมกัน การประชุมเพื่อตัดสินใจในข้อตกลงต่างๆ ทั้งนี้เพื่อต้องการแก้ปัญหาด้านสุขภาพในผู้ป่วยโรคเรื้อรังในชุมชน นอกจากนี้แกนนำโครงการยังเป็นต้นแบบในการนำนวัตกรรมที่เกิดขึ้นไปเผยแพร่ในชุมชน มีการร่วมกันดูแลให้มีการใช้งานได้อย่างยาวนานและต่อเนื่อง

3.2 กระบวนการเรียนรู้

โครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่มีระบบพี่เลี้ยงในการดำเนินงานในโครงการ การพาสมาชิกชุมชนไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ทำให้ชุมชนสามารถเรียนรู้จากผู้รับผิดชอบโครงการ ทำให้นำมาปรับใช้ในบริบทของพื้นที่ได้โดยอาศัยการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความเห็นของสมาชิก ทำให้อาจคิดสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์มาดำเนินงานในกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้รับผิดชอบโครงการที่มีประสบการณ์ในการใช้สมุนไพรสามารถถ่ายทอดให้กับสมาชิกชุมชนได้เรียนรู้อย่างเข้าใจได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูล F ว่า “...พอพวกเราไปดูงานที่อำเภอควนโดนที่แบก (ผู้รับผิดชอบโครงการ) จัด ทำให้กลับมาคุยกันว่าอยากจะทำแบบเขาบ้าง เลยมาคิดว่าจะทำอะไร แล้วให้แบกติดต่อวิทยากรมาสอน...พวกเราชอบคุยกันทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ประจำ...เหมือนสวนสมุนไพรแบกก็ให้คำแนะนำว่าจะปลูกอะไรดี ตอนนี้แต่ละบ้านก็มีสมุนไพรปลูกบ้างแล้ว”

อภิปรายผลการวิจัย

สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. การศึกษานวัตกรรมชุมชน พบว่าในชุมชนบ้านศรีท้าน้ำมีรูปแบบนวัตกรรมชุมชนทั้งสิ้น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบสิ่งประดิษฐ์ มีจำนวนทั้งสิ้น 2 ชิ้นงาน คือ ลานกะลา และยางยืด 2) รูปแบบกลไก มีจำนวนทั้งสิ้น 2 กลไก คือ สภาชุมชน กลุ่มส่งเสริมอาชีพ 3) รูปแบบแหล่งเรียนรู้ มีจำนวนทั้งสิ้น 1 แหล่ง คือ แปลงเกษตรสมุนไพรตัวอย่าง สอดคล้องกับสมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ (2553) ที่ได้ศึกษาพบว่า นวัตกรรมรูปแบบผลิตภัณฑ์

ถือเป็นผลผลิตที่มีการพัฒนาโดยโอกาสและความต้องการของตลาด ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจหรือสังคม และนวัตกรรมรูปแบบกลไกสิ่งที่เป็นลักษณะการจัดตั้งเพื่อนำไปการกำกับดูแลให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ใหม่

2. ด้านบริบท พบว่า ชุมชนที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีเศรษฐกิจในชุมชนที่เป็นลักษณะแบ่งปัน แลกเปลี่ยนกัน ไม่เน้นการแข่งขัน สามารถทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ สอดคล้องกับ Sonali Shah & Nikolaus Franke (2001) ที่ได้ศึกษาพบว่า “นวัตกรรมใหม่ของชุมชนที่สร้างสรรค์นั้น เป็นสิ่งใหม่ในกลุ่มและไม่ได้อยู่ในความโดดเดี่ยว และการค้นพบนั้นแสดงให้เห็นว่าการให้ความช่วยเหลือของคนในชุมชน และสามารถสร้างนวัตกรรมเพื่อให้สมาชิกในชุมชนใช้เอง” และการศึกษาของ Abernethy, Bodin, Olsson, Hilly & Schwarz (2014) ที่พบว่า สนับสนุนว่ามิติทางสังคมเป็นรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชน

3. ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า คนหรือองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์นวัตกรรมชุมชนขึ้นมา โดยมีลักษณะเด่นคือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและรับฟังสมาชิก สอดคล้องกับ วิจารณ์ พานิช (2555) ที่ได้ศึกษาพบว่า คนเป็นส่วนสำคัญในการจัดการและนำประโยชน์ไปใช้ของแหล่งความรู้ เป็นผู้ที่นำความสำเร็จหรือความล้มเหลวให้เกิดขึ้นแก่องค์กร ได้แก่ ผู้นำ คือผู้ที่มีอิทธิพลของกลุ่มในการดำเนินงานสู่เป้าหมายร่วมกัน มีความสามารถประสานงานทำให้เกิดการรวมตัว การเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นต้องการปฏิบัติตาม หรือสามารถทำให้คนอื่นคล้อยตามตนเองได้ และในชุมชนอาจหมายถึงบุคคลที่มีศักยภาพประสานงานของคนในชุมชน อาจเป็นได้ทั้งผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ประกอบกับการศึกษาของครุฑิต พุทธิโกษา (2554) ที่ศึกษาพบว่า ยิ่งผู้นำชุมชนที่มีการเปิดกว้างทางความคิด โดยเฉพาะการเปิดรับและยอมรับข้อมูลใหม่ ความรู้ใหม่ ประสบการณ์ใหม่ลักษณะการคิดริเริ่ม ประกอบไปด้วยมิติด้านการสร้างสรรค์ความคิด และการแสดงให้เห็นความสามารถในการคิดที่แปลกใหม่ นับเป็นผลต่อพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมระดับบุคคลอย่างหนึ่ง และสอดคล้องกับวสันต์ สุทธาวาส (2558) ที่ศึกษาพบว่า เมื่อประกอบกับทุนทางสังคม ประสบการณ์ ของชุมชนที่มีความพร้อม และมีงบประมาณมาสนับสนุนการดำเนินการสร้างสรรค์ ทำให้นวัตกรรมชุมชนเกิดขึ้นได้ สอดคล้องกับ Feldman & McPhee (2008) ที่ได้ศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นผลของบุคคลที่มีพฤติกรรมเดิมมาก่อนของแต่ละบุคคลนั้นย่อมมีความรู้ ค่านิยม เจตคติ และความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาก่อน โดยการเรียนการสอนที่สามารถเชื่อมโยงความรู้หรือประสบการณ์เดิมของผู้เรียนจะสามารถนำมาซึ่งความรู้ในครั้งใหม่

4. ปัจจัยด้านกระบวนการ พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสำคัญในการดำเนินให้นวัตกรรมชุมชนนั้นเกิดขึ้นมาได้ ทั้งที่มาจากกระบวนการไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่และการเรียนรู้จากคนหรือองค์กรภายในหรือภายนอกชุมชนที่มีความรู้ ประสบการณ์การดำเนินงาน สอดคล้องกับอัมพัลย์ วิสวธีรานนท์ (2559) ที่ได้ศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสามารถเป็นตัวชี้วัดสำคัญในองค์ประกอบด้านกระบวนการได้

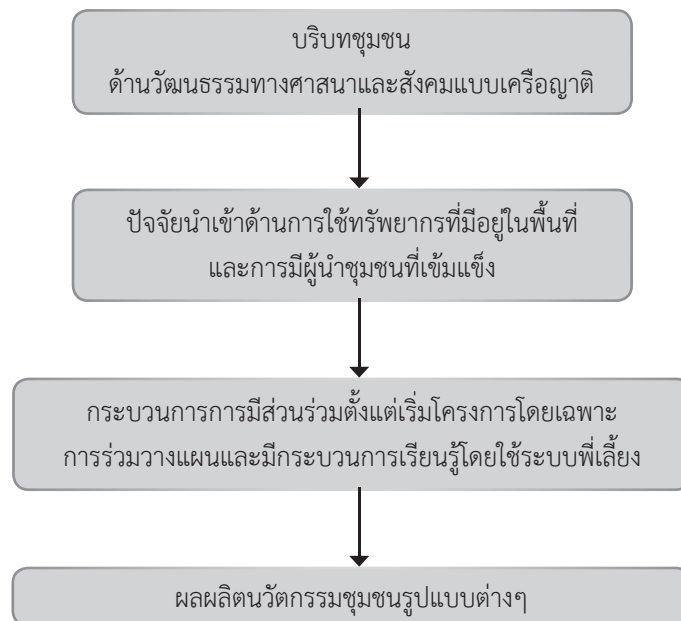
5. ด้านผลผลิต พบว่า นวัตกรรมชุมชนทั้ง 5 นวัตกรรมมีการนำไปใช้ในชุมชน โดยผ่านช่องทางการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนในการแนะนำบอกต่อ จนเกิดการนำไปใช้ในที่ที่สุด สอดคล้องกับ Robinson (2009) ที่ได้ศึกษาพบว่า การแพร่กระจายของนวัตกรรมเป็นการนำไปใช้ในกลุ่มประชากรที่มีการสื่อสารผ่านช่องทางบางช่วงเวลาในหมู่สมาชิกของระบบสังคม โดยการแพร่กระจายของนวัตกรรมแบ่งออกเป็นสามตัวแปรที่สามารถก่อให้เกิดกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีองค์ประกอบสำคัญในการแพร่ของนวัตกรรม 4 ข้อ ดังนี้

1) ช่องทางการสื่อสาร ทั้งระหว่างบุคคลหรือผ่านสื่อช่องทางตัวกลางเช่นช่องทางสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ 2) คุณลักษณะนวัตกรรม ที่สามารถทำให้บุคคลเกิดการยอมรับได้เร็ว 3) เวลา จะเป็นตัวที่เข้าเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ และ 4) ระบบสังคม โดยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคคล เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน และอีกหนึ่งกระบวนการสำคัญของผลผลิตที่ศึกษาพบในจำนวน 4 นวัตกรรมคือ มีกระบวนการพัฒนาต่อยอดจากเดิมสู่นวัตกรรมที่มีความสมบูรณ์ มีประสิทธิภาพหรือความหลากหลายมากขึ้น และยังสามารถคล้อยกับสมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ (2553) ที่ศึกษาพบว่า บุคคลที่นำความคิดใหม่ผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่เดิมในการสร้างนวัตกรรม ทำให้ตนเองและสังคมมีความมั่นคงต่อไป

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยสรุปได้ว่า มีรูปแบบนวัตกรรมชุมชนทั้งสิ้น 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ ลานกะลาเคลื่อนที่และยางยืด 2) รูปแบบกลไก ได้แก่ สภาชื้อรและกลุ่มสตรี 3) รูปแบบแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ แปลงเกษตร ทั้งสามรูปแบบมีระดับนวัตกรรมเป็นการประยุกต์จากพื้นที่อื่นมาใช้ในพื้นที่ มีการนำทั้ง 3 นวัตกรรมชุมชนไปใช้ภายในชุมชนและมีการยกระดับอย่างต่อเนื่อง มีปัจจัยด้านบริบทที่ทำให้เกิดนวัตกรรม คือวัฒนธรรมมุสลิมและสังคมแบบเครือญาติ ปัจจัยนำเข้าคือการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ และการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ปัจจัยด้านกระบวนการพบว่า มีกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มโครงการ และสามารถสรุปแนวคิดรูปแบบการสร้างนวัตกรรมชุมชนในโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ได้ดังนี้

ภาพที่ 4 รูปแบบการสร้างนวัตกรรมชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานในภาครัฐ ควรจะจัดกระบวนการให้ชุมชนเข้าใจและสนับสนุนให้พื้นที่สามารถยกระดับนวัตกรรมเป็นแบบที่เป็นสิ่งใหม่ของชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะการประยุกต์จากพื้นที่อื่นมาใช้เท่านั้น โดยควรคำนึงถึงบริบทแต่ละพื้นที่ ตลอดจนการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม

2. หน่วยงานภาคเอกชน ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนของพื้นที่ เพื่อให้มีการดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และไม่ต้องพึ่งพาภาครัฐมากเกินไป

3. ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการนวัตกรรมชุมชน ควรได้รับการสนับสนุนทั้งในภาครัฐและเอกชน เพราะเมื่อมีการสนับสนุนที่ดี ผลผลิตจากการดำเนินงานของนวัตกรรมชุมชนจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาพื้นที่ที่ไม่มีนวัตกรรมเกิดขึ้น เพื่อสามารถเปรียบเทียบกับปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดนวัตกรรมได้

2. ควรมีกระบวนการประเมินในรูปแบบอื่นเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณโครงการพัฒนาศักยภาพ สนับสนุนวิชาการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ภาคใต้ ภายใต้สำนัก 6 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และโครงการการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ในหัวข้อการแก้ไขปัญหาชุมชน ปี 2559 ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่สนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยเพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาในครั้งนี้ นอกจากนี้ขอขอบคุณบุคคลและหน่วยงานที่ช่วยสนับสนุนให้การวิจัยครั้งนี้ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้ข้อมูลในชุมชนศรีท้าน้ำที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- ครรชิต พุทธโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- แน่นน้อย ย่านวารี. (2553). *คู่มือวิทยานิพนธ์: การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ*. อุดรธานี: สำนักงานโครงการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- พงศ์เทพ สุธีรัฐ. (2557). *คู่มือร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่*. สงขลา: สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เรืองเดช วงศ์หล้า. (2560). รูปแบบการพัฒนาด้านงานวิชาการเพื่อใช้สังคมแบบบูรณาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์*, 12(1), 1-5.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ตลาดนัดปัสสิเคชั่น.
- วิศรา สมเกียรติกุล และกมล เรืองเดช. (2561). การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษา ชุมชนตำบลน้ำผุด อำเภอละงู จังหวัดสตูล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์*, 13(1), 47-63.
- วันดี สุทธาวาส และประสพชัย พสุนนท์. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมระดับบุคคลในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสาร Verdian E-journal, Silpakorn สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 8(1), 530-545.
- สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2559). *โครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นน่าอยู่*. สืบค้น 10 พฤษภาคม 2559, จาก <https://happynetwork.org/project/>

- สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคนอื่นๆ. (2553). นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และสำคัญต่อการเป็น
ผู้ประกอบการ. *วารสารบริหารธุรกิจคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*,
33(128), 49-65.
- สินศักดิ์ชนม์ อุ่นพรมณี. (2556). พัฒนาการสำคัญของการสร้างเสริมสุขภาพ: รายงานการประชุมระดับโลก
เรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- อัมพวัลย์ วิศวธีรานนท์. (2559). ชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน: ตัวชี้วัดและบทเรียนความสำเร็จ
ของชุมชน. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา, สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(15),
182-194.
- Feldman J. and Mc Phee, D. (2008). *The science of Learning and the Art of Teaching*.
New York: Thomson. Retrieved June 5, 2017, from <https://www.amazon.com/Science-Learning-Art-Teaching/dp/1418016160>
- Abernethy, K.E., Bodin b, O., Olsson b, P., Hilly, Z. and Schwarz, A. (2014). *Two steps forward, two steps back: The role of innovation in transforming towards community-based marine resource management in Solomon Islands*. Global Environmental Change. Retrieved June 12, 2017, from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959378014001356>
- Robertson, Les. (2009). *A summary of Diffusion of Innovations*. January, 2009, from https://www.enablingchange.com.au/Summary_Diffusion_Theory.pdf. Retrieved June 12, 2017, from <https://www.slideshare.net/BTOEducational/diffusion-of-innovations-a-summary-2009-les-robinson>
- Shah, Sonali K. and Franke, Nikolaus. (2001). *How community matters for user innovation: the open source of sports innovation*. Cambridge, Mass: [Alfred P. Sloan School of Management, Massachusetts Institute of Technology]. Retrieved June 11, 2017, from <https://www.semanticscholar.org/paper/How-Communities-Support-Innovative-Activities-%3A-An-Franke-Shah/59d9488f793e92d53e3b762a0436564df5fddba1>